Meters maken!

Propositie van LTO Noord regio Utrecht, gericht op een voortvarende aanpak van de bodemdaling in het veenweidegebied van de provincie Utrecht.

Bodemdaling in het veenweidegebied
Bodemdaling is de afgelopen tijd hoog op de agenda komen te staan bij vele instanties en organisaties. Naast dat bodemdaling betekent dat het verschil tussen de zeespiegel en het maaiveld groter wordt, leidt bodemdaling tot de oxidatie van veen en CO_2-uitstoot, verzakkende infrastructuur en extra kosten voor waterbeheer. En ook tot afnemend toekomstperspectief voor agrarische bedrijven. Als we hier wat aan willen doen betekent dat ook dat het landschap drastisch verandert.

Bodemdaling is een maatschappelijk probleem. LTO Noord wil daarom samen met andere partijen werken aan "bodembehoud" in het landelijk gebied.

Afspraken in het Klimaatakkoord
Een van de doelen van het Klimaatakkoord is een reductie van de CO2-uitstoot uit het veenweidegebied met ca. 1 Mton in 2030, onder gelijktijdige vermindering van bodemdaling en verbetering van waterkwaliteit en biodiversiteit (1). In deze propositie geven wij aan hoe wij dit kunnen realiseren in Utrecht.

Van beelden naar feiten
In de politieke discussie van de afgelopen tijd voerden emoties en beelden vaak de boventoon boven feiten. Het woord *"onderwaterdrainage"* was voor sommigen synoniem aan 'nog verdere ontwatering' en *"vernatting van veen"* stond voor anderen gelijk aan 'wegzakkende trekkers'. Dat soort beelden belemmeren de samenwerking. Tijd om de feiten op een rijtje te zetten en te gaan samenwerken vanuit die feiten.

Er zijn meerdere opties om veenoxidatie tegen te gaan. Deze opties hebben gemeen dat ze de veengrond nat houden, waardoor minder zuurstof doordringt in de bodem. De drie belangrijkste:

Optie	**Effect op grondwater-peil + veenoxidatie**	**Effect op bedrijfssaldo**	**Verdienmodel /markt**	**Opschaalbaar-heid < 2030**
Natte teelten	+++	--	Aangepaste landbouw. Nichemarkten Nog ontbrekende markten	Klein
Peilfixatie/verhogen zomerpeilen	+ voorjaar +/- zomer	--	Aangepaste landbouw met natuur, bijvoorbeeld vochtige weidevogelgraslanden	Beperkt
Onderwaterdrainage[1]	+/++	0/+	Bestaande melkveehouderij Bestaande markt	Groot

[1] Met de term onderwaterdrainage wordt hier gedoeld op onderwaterdrainage, maar ook op peilgestuurde drainage en ander vormen van het infiltreren van water. Welke vorm het meest geschikt is zal afhankelijk zijn van gebied specifieke factoren.

- *Natte teelten,* zoals lisdodde en veenmos, houden de veenbodem effectief nat, maar hebben vooralsnog als probleem het ontbreken van markten en verdienmodellen en een nog niet controleerbare teelt. Ook bestaan er zorgen over de effecten op de uitstoot van lachgas en methaan.
- *Peilfixatie* zorgt voor hogere slootpeilen. Echter voorkomt dit niet dat de grondwaterstanden in de zomer (als 80-90% van de veenafbraak plaatsvindt (4)) alsnog uitzakken. Bovendien blijft het land in voor- en najaar lang nat, met als gevolg risico's voor de diergezondheid, weidegang en een negatief saldo (-€185,-/ha/jaar (2)) voor de boer. Ook bestaan er zorgen over wat de effecten zijn op de uitstoot van lachgas en methaan.
- *Onderwaterdrainage*[2] houdt de grondwaterstanden effectief op peil. Via de drains kan 's zomers water infiltreren in het veen en in voor- en najaar kan overtollig water gemakkelijker weg. Het PBL berekent een licht positief bedrijfseconomisch saldo voor deze techniek (2). Bovendien treedt er geen drastische landschapsverandering op met onderwaterdrainage en blijft het verdienmodel op peil.
- *Verkleien* levert volgens berekeningen in theorie een reductie van 5 ton CO_2 per hectare per jaar op. Dit wordt nog getest in proefopstellingen in het veld. Mogelijk verhoogt klei ook de bodemkwaliteit en draagkracht van veenpercelen, wat voordelen oplevert voor de melkveehouderij.

Onze inzet

LTO Noord gaat voor een maximaal effect op bodemdaling met behoud van agrarisch perspectief. Recentelijk hebben wij via een ledenraadpleging het draagvlak voor onderwaterdrainage onder onze leden gepeild. Hieruit bleek dat er in vrijwel alle veenweideregio's van Utrecht draagvlak is voor deze maatregel. Onze eerste voorkeur ligt daarom bij de optie *onderwaterdrainage*. De opschaalbaarheid daarvan tot 2030 is *groot* in gebieden met melkveehouderij.

Peilfixatie daarentegen wijzen wij af voor dit soort gebieden. Niettemin kan peilfixatie wel degelijk een optie zijn voor andere gebieden. Toch is de opschaalbaarheid van deze optie *beperkt*, omdat er altijd compensatie van opbrengstderving nodig zal zijn (via afzet op nichemarkten of via vergoedingen).

Verkleien is een maatregel die veel potentie heeft. Onderzoek moet nog uitwijzen wat de effecten zijn op CO_2-reductie, bodemkwaliteit en draagkracht. LTO Noord is voorstander van deze onderzoeken en wil voortzetting van deze onderzoeken ondersteunen.

Als het om natte teelten gaat, zijn we van mening dat het onderzoek (zoals in het Innovatie Programma Veen) door moet gaan, zowel gericht op de teelt als op vermarkting. We willen graag meedenken over sluitende businesscases. Maar voor de korte termijn (2030) achten wij de opschaalbaarheid van deze optie klein.

Kennis ontwikkelen

Het Klimaatakkoord geeft aan dat de periode 2019 t/m 2021 moet worden benut om kennis te ontwikkelen. Inmiddels zijn er een aantal pilots van start gegaan gericht op ontbrekende kennis en het werkenderwijs opdoen van ervaring. In Utrecht en Zuid-Holland gaat het dan met name om het onderzoek van het Nationaal Kennisprogramma Bodemdaling naar uitstoot van broeikasgassen, de toekomstbestendige Polder Lange Weide, de pilot Klimaatslim Boeren op Veen, de Proeftuin Krimpenerwaard en de Groene Cirkel Kaas en bodemdaling, alsmede nog op te starten projecten in het kader van de Regiodeal Bodemdaling Groene Hart.

2 Met de term onderwaterdrainage wordt hier gedoeld op onderwaterdrainage, maar ook op peilgestuurde drainage en ander vormen van het infiltreren van water. Welke vorm het meest geschikt is zal afhankelijk zijn van gebied specifieke factoren.

Meters maken!

Hoe belangrijk kennisontwikkeling ook is, als we eerst weer jaren gaan studeren, gebeurt er al die tijd niks. Als we de doelstelling uit het Klimaatakkoord van 1 Mton reductie in 2030 willen realiseren, zullen we ook meters moeten maken. En tijdens de rit de ontwikkelde kennis een plek geven.

Het Kabinet heeft in zijn brief van 13 maart 2019 aan de Tweede Kamer (5) aangegeven te willen gaan voor de volledige ambities van de Sectortafel Landbouw en Landgebruik. Deze Sectortafel heeft in 2018 voorstellen gedaan (6) om tot 2030 in te zetten op:

- 500 ha natte teelten (0,013 Mton reductie)
- 3200 ha met verhoogde zomerpeilen (0,05 Mton reductie)
- 80.000 ha onderwaterdrainage (0,99 Mton reductie)

Het leeuwendeel van de reductieopgave ligt dus bij onderwaterdrainage. Vertalen we deze opgave naar de provincie Utrecht dan gaat het om ca. 13.000 ha (3). Het Klimaatakkoord voorziet in grootschalige uitrol vanaf 2021. Dat betekent dat in onze provincie in de periode 2021-2030 jaarlijks ca. 1300 ha onderwaterdrainage zal moeten worden aangelegd. En mede aangezien het momentum er nu is, betekent dit dat we nu moeten beginnen met de voorbereidingen.

LTO Noord pakt de handschoen op

Het Klimaatakkoord stelt voor om de uitvoering van de uitrol zoveel mogelijk via bestaande organisatie-structuren te laten verlopen, met de provincie in een faciliterende rol.

Waar het gaat om de implementatie van natte teelten denkt LTO Noord graag mee, maar vooralsnog in een volgende rol. Maar inzake de uitrol van onderwaterdrainage willen wij (samen met de agrarische collectieven) een voortrekkersrol spelen. Dit doen wij onder andere door middel van ons zogenaamde 'Veenweiden Offensief'. Gezamenlijk zijn we in staat om aan te sluiten bij de bottom-up energie in de polder. Onze inzet is om via polderprocessen de uitvoering samen met de grondgebruikers en andere actoren vorm te geven.

We stellen voor om hiervoor een uitvoeringsorganisatie op te richten die als doel heeft om:

- Vanaf 2021 jaarlijks ca. 1300 ha onderwaterdrainage en/of drukdrainage aan te leggen om bodemdaling tegen te gaan en de uitstoot van broeikasgassen te reduceren.
- Op polderniveau een adequaat gebiedsproces te doorlopen met betrokken partijen
- Waterkwaliteit, waterkwantiteit (zoetwaterbeschikbaarheid) en biodiversiteit integraal mee te nemen en daarbij aan te sluiten bij de KPI's van de Duurzame Zuivelketen en het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.
- Op polderniveau te bekijken waar zich mogelijkheden voordoen voor waterberging, natte teelten of extra biodiversiteit en deze kansen te benutten. Daarnaast de verdere zoektocht naar natte teelten met een sluitende business case voor te zetten en een beter verdienmodel ontwikkelen voor landbouw met natuur. Ook sluiten we meekoppelkansen voor andere en nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen niet uit.

Maar we kunnen dit niet alleen. We hebben ook de andere partijen nodig. Aan de waterschappen vragen we bijvoorbeeld om het bijbehorende watermanagement op polderniveau (zowel in praktische, juridische en institutionele zin) vorm te geven. Voor het slagen van deze propositie zijn we mede afhankelijk van de inzet en middelen van andere stakeholders. We stellen voor om hiertoe op korte termijn een werkconferentie te beleggen met alle betrokkenen.

Kosten
De investeringskosten van onderwaterdrainage bedragen ca. € 22/ton CO2 (7). Dat is laag in vergelijking met bijv. functieverandering (€ 140/ton CO2) of zon-PV (€ 270/ton C02).

We schatten de jaarlijkse kosten van de aanleg van 1300 ha onderwaterdrainage in Utrecht in de periode 2021 t/m 2030 als volgt (8):

Aanleg owd	€ 3000/ha
Bijbehorend gebiedsproces	€ 400/ha
Aanvullende investeringen in biodiversiteit	€ 300/ha
Managementbegeleidingstraject	€ 300/ha
Totaal per ha	€ 4000/ha
Totaal over 1300 ha	€ 5,2 mln

Vooralsnog gaan we er van uit dat 25% van de kosten zouden moeten worden opgebracht door de betrokken ondernemers (ca. € 1,3 mln/jaar). De andere 75% door de overheden. Dit zijn bijvoorbeeld het Rijk, de provincie Utrecht, waterschappen AGV, HDSR en Rijnland en Vallei en Veluwe en andere overheden.

Carbon Credits en banken zouden de betrokken ondernemers kunnen helpen. Ontwikkelingen op dit vlak moeten we blijven stimuleren. LTO Noord heeft samen met HDSR, Rabobank en NMZH een projectvoorstel ingediend bij de Regiodeal bodemdaling Groene Hart om financieringsarrangementen te onderzoeken en uit te werken (9).

Baten
Tegenover kosten staan natuurlijk ook baten:

- In 2030 jaarlijks 0,13 Mton minder CO2-uitstoot (ca. 10 ton/ha/jaar) in het veenweidegebied van de provincie Utrecht en verminderde uitstoot van andere broeikasgassen zoals lachgas en methaan.
- Een vermindering van de bodemdaling op betrokken percelen met 30-70%
- Bewuster bodemgebruik, verminderd risico op afspoeling nutriënten, vermindering van de ammoniakemissie door meer mogelijkheden van beweiden, vergroting van biodiversiteit en behoud van het landschap
- Betere bedrijfsresultaten en een verbeterd toekomstperspectief voor de betrokken agrarische bedrijven.
- Het betaalbaar houden van het landschap: met relatief weinig gemeenschapsgeld blijft het cultuurhistorische landschap behouden en kan worden voldaan aan een grote maatschappelijke wens.

LTO Noord wil onderdeel zijn van de oplossing. Met de voorstellen in deze propositie willen wij een actieve bijdrage leveren aan een toekomstbestendig veenweidegebied.

Bronnen en noten
1. Klimaatberaad. 21 december 2018. Ontwerp van het Klimaatakkoord. Pagina 131.
2. Planbureau voor de Leefomgeving. 2016. Dalende bodems, stijgende kosten. Mogelijke maatregelen tegen veenbodemdaling in het landelijk gebied. Pagina 65.
3. Schatting op grond van een herberekening van tabel B10 op pagina 92 van bron nr. 2. Geschat is dat van het areaal van AGV voor 40% en het areaal van HDSR voor 90% in Utrecht ligt. Op pagina 46 van bron nr. 2 wordt aangegeven dat 50% van deze arealen geschikt zijn voor owd
4. Akker J. van den, I. Hoving, R. Hendrks & M. Knotters. 2018. Onderwaterdrains zijn effectief. Rapport 2922. Pagina 14.

5. Ministerie van Economische Zaken en Klimaat. 2019. Eerste reactie kabinet op de doorrekening van het ontwerp Klimaatakkoord. Brief aan de Tweede Kamer van 13 maart 2019.
6. Sectortafel Landbouw en Landgebruik. 2018. Notitie Veenweidetafel. Versie 2-7-2018. Pagina 5.
7. Planbureau voor de Leefomgeving. 2017. Nationale kosten energietransitie in 2030. Pagina 7 en 34.
8. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, Gebiedscoöperatie Rijn, Vecht & Venen, Stichting Rijn, Gouwe Wiericke. 2019. Klimaatslim Boeren op Veen – Projectbeschrijving.
9. Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden, LTO-Noord, Rabobank, Natuur en Milieu Zuid Holland. 2019. Projectvoorstel “Naar een nieuw financieringsarrangement voor vernatten van veen”. Ingediend op 1 maart 2019 bij de Regio Deal Bodemdaling Groene Hart.